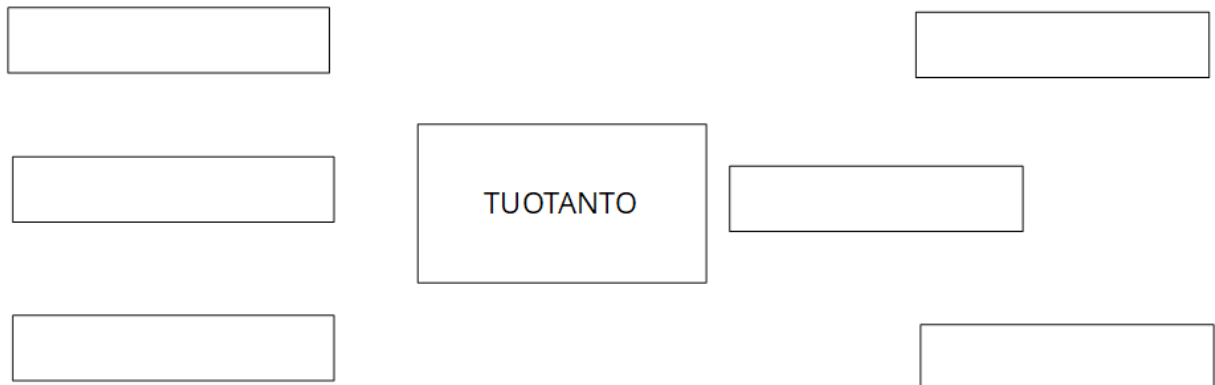

I TALOUS TARPEIDEN TYYDYTTÄMISENÄ

Tuotanto

Tuotannontekijät

- **niukkuuden periaate** => kaikkea ei voida tuottaa, resursseja on suunnattava tarpeen (arvojen?) mukaan
- **tuotannontekijät** ovat jakautuneet maailmassa epätasaisesti (esim. Kiina vs. Suomi) => puuttuvia tuotannontekijöitä täytyy hankkia muualta
- kertakulutushyödykkeet (esim. ruoka ja juoma), kestokulutushyödykkeet (esim. asunto) ja aineettomat hyödykkeet (esim. hieronta)

Talouskasvu

- nykyinen länsimainen elämäntapa perustuu **jatkuvan talouskasvun periaatteelle** => voiko talous aina kasvaa?
- **tuottavuus = tuotannon määrä mitattavana aikana työntekijää kohti (esim. tavaraa vuodessa)**
- miten tuottavuutta voidaan parantaa suorittavassa työssä (esim. tehdastyö)?
 - ◆ _____
 - ◆ _____
 - ◆ _____
 - ◆ _____
 - ◆ _____

- miten tuottavuutta voidaan parantaa ihmisten kanssa työskennellessä (esim. terveydenhoito)?

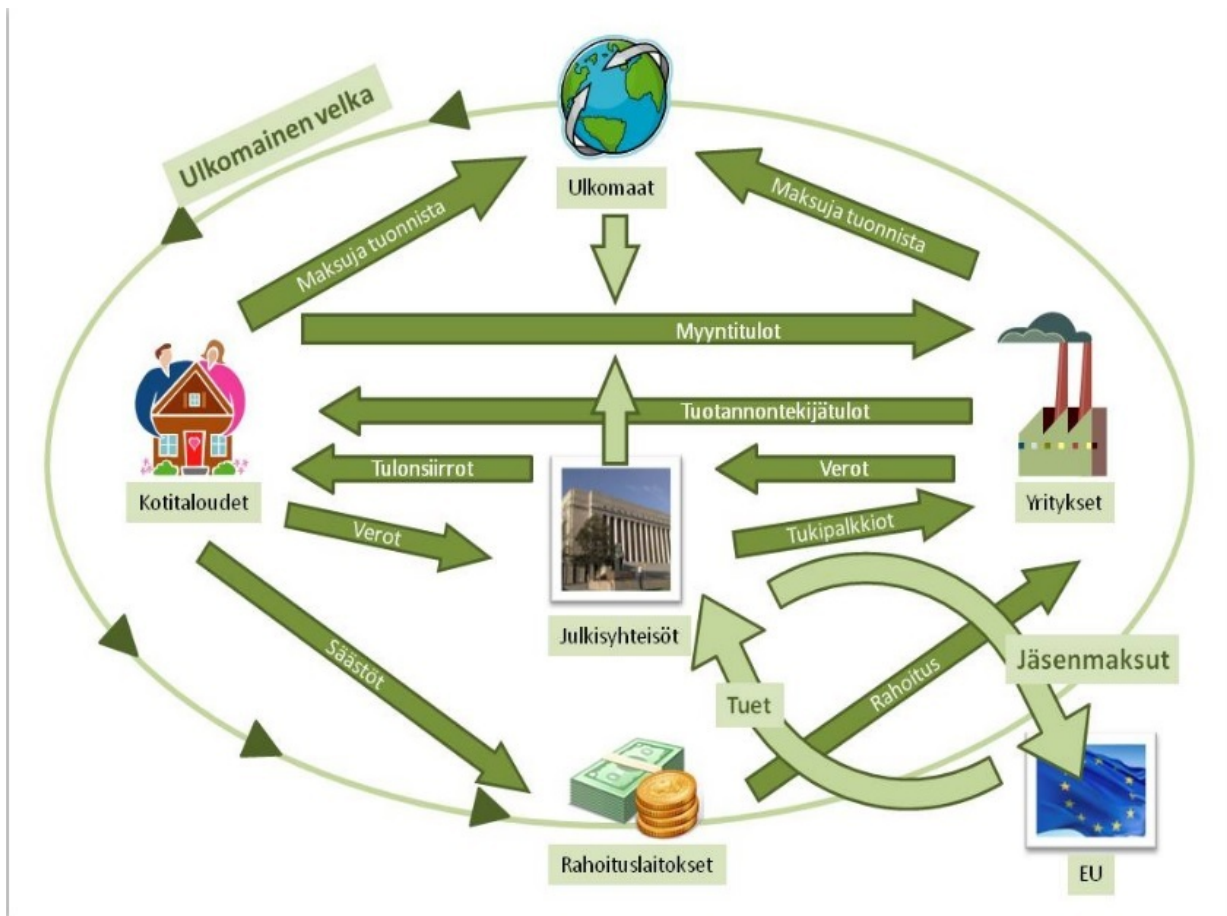
- ◆ _____
- ◆ _____
- ◆ _____
- ◆ _____
- ◆ _____

Miten yhdistää talouskasvu ja ympäristön etu?

- maapallolla kulutetaan joka vuosi luonnonvaroja enemmän kuin on varaa (ns. ekovelkapäivä aikaistuu joka vuosi)
- useimpien ihmisten ekologinen jalanjälki (= ihmisen kuluttamat luonnonvarat) on liian suuri
- millä keinoilla talouskasvu ja ympäristön hyödyt voitaisiin yhdistää?

- ◆ _____
- ◆ _____
- ◆ _____

Kansantalouden kiertokulku = yksinkertaistettu malli yhden maan talouden toiminnasta

Miten kansantaloutta mitataan?

- taloudellisen kehityksen ennustaminen on vaikeaa, mutta välttämätöntä, jotta niukkoja resursseja voidaan suunnata oikein
- **bruttokansantuote eli bkt on yleisin kansantalouden mittari**
- bkt mittaa kansantaloudessa tuotettujen lopputuotteiden ja palveluiden arvoa
- **bkt ei mittaa hyvinvointia!** (ei kerro esim. mitään tulonjaosta, kotityö jää pois laskuista, ei ota huomioon epäeettistä tuotantoa)
- vaihtoehtoisia mittareita mm. HDI (inhimillisen kehityksen indeksi), Gini-kerroin (mittaa tulonjakoa)

II MARKKINAHUMUA

Mikä vaikuttaa tuotteen hintaan?

MISTÄ TUOTTEIDEN HINTA KOOSTUU?

- kuluttajien valintoihin vaikuttavat mm. taloudellinen tilanne, arvot, mielikuvat (mainostamisen merkitys!) ja odotukset

Vapaa kilpailu

- markkinatalous = tuotteen hinta määräytyy markkinoilla, sosialistinen talousjärjestelmä = poliitikot ja virkamiehet päättävät hinnat
- vapaan kilpailun hyötyjä ovat mm. tuotteiden laadun paraneminen, hintojen aleneminen ja kannattamattomien yritysten karsiutuminen markkinoilta
- **epätäydellinen kilpailu** = myyjät voivat vaikuttaa hyödykkeiden hintoihin
- **monopoli** = yksi yritys hallitsee markkinoita (esim. Alko)
- **oligopoli** = muutamat yritykset hallitsevat markkinoita (esim. S- ja K-ryhmä)
- **kartelli** = yritykset sopivat keskenään hinnoista => länsimaissa laitonta toimintaa!

Yritykset

- menestyvän yrityksen edellytykset:
 - _____
 - _____
 - _____
 - _____
 - _____
- yrityksen tavoitteensa on yleensä tuottaa voittoa, myös eettisten periaatteiden huomioiminen on kasvanut viime vuosina
- **kvartaalitalous** = huomio suuntautuu yritysten lyhyen aikavälin (kvartaali = vuosineljännes) tuottoihin, yrityksen kertovat neljännesvuosittain kehityksestä
- **konkurssi** = jos yritys tuottaa tappiota jatkuvasti, se joutuu lopettamaan tuotannon ja hakeutumaan konkurssiin => jäljellä olevat varat jaetaan
- **yritysmuodot** = pienet yritykset - toiminimi, avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö; suuret yritykset: osakeyhtiö, osuuskunta, franchising
- suuryritysten edut (yli 250 työntekijää): hyvät edellytykset menestyä kansainvälisessä kilpailussa, voi toimia samaan aikaan usealla eri alalla, matalat tuotantokustannukset, mahdollisuus panostaa markkinointiin, hyvä maksuvalmius => mahdollisuus investointeihin, henkilökunna erikoistuminen
- pienyritysten edut: hyvä sopeutumiskyky, läheiset asiakassuhteet, suuria työllistäjiä, luovuus ja yksilöllisyys
- yrittäjyyden haasteet Suomessa: yrittäjyyteen liitetyt pelot, pienet kotimarkkinat, syrjäinen sijainti, verkkokauppa, asiakkaiden hankkiminen, verotus ja verokilpailu

III JULKINEN TALOUS JA VEROTUS

Julkinen talous = valtio, kunnat ja julkiset sosiaaliturvarahastot (esim. KELA)

- valtion taloudesta päättää eduskunta, vuosittaisessa *budjetissa* arvioidaan seuraavan vuoden tulot ja menot
- ylijäämäinen budjetti tarkoittaa, että tulot ovat suuremmat kuin menot, alijäämäisessä budjetissa puolestaan menot ovat tuloja suuremmat (paikataan usein lainaamalla rahaa)
- **valtion talouteen voidaan vaikuttaa a) veromuutoksilla b) rakenneuudistuksilla (esim. eläkeiän nosto) ja c) menoleikkauksilla**
- kuntien tuloista valtaosa tulee veroista, toiminta tuloista (esim. asiakasmaksut) ja valtionosuuksista, menoista suurimman osan haukkaavat henkilöstömenot (esim. palkat), palvelut ja investoinnit
- valtiot ja kunnat voivat myös myydä omaisuuttaan esim. **yhtiöittämällä** (mm. Finnair, autojen katsastustoiminta)
- kestävyysvaje = valtion ja kuntien menot pitkällä aikavälillä suuremmat kuin tulot (taustalla mm. väestön ikääntyminen ja talouskasvun hidastuminen)

Verot

- **mihin veroja tarvitaan?**
 - _____
 - _____
 - _____
 - _____
- **välittömät verot** = mm. valtion tulovero, kunnallisvero, kirkollisvero, yle-vero
- **välilliset verot** = maksetaa kulutuksesta (esim. arvonlisävero)
- **harmaa talous** = työ, josta ei makseta veroja eikä lakisääteisiä maksuja (ns. pimeä työ)
 - määrää ei tiedetä, Suomessa arvio n. 5% bruttokansantuotteesta
 - harmaa talous ei kerrytä eläkettä eikä korvaa työntekijälle sattuneita onnettomuuksia
 - harmaa talous myös vääristää kilpailua ja nostaa veroja
 - harmaaseen talouteen liittyy myös muita talousrikoksia, kuten kuittikauppaa ja rahanpesua
- **progressiivinen verotus** = tulojen kasvaessa verorosentti nousee => pienentää tuloeroja
- **tasavero** = jokainen maksaa tuloistaan veroja saman prosentin mukaan => kannustaa yrittämiseen ja työntekoon
- verotukseen liittyviä kysymyksiä: mitä pitäisi verottaa ja mitä ei, tulo- ja kannustiloukut, väestön ikääntyminen ja verotus, ilmastonmuutos ja ympäristöverotus
- **veroparatiisi** = valtio, jonka verotusaste on poikkeuksellisen matala, veroparatiiseissa usein tiukka salassapitosäännöstä => viranomaisten vaikea saada tietoja pääomista, hyödyntäjiä mm. Apple, Alphabet, Facebook ja Amazon

IV RAHA LIIKKUU JA KÄY PYYDYKSEEN

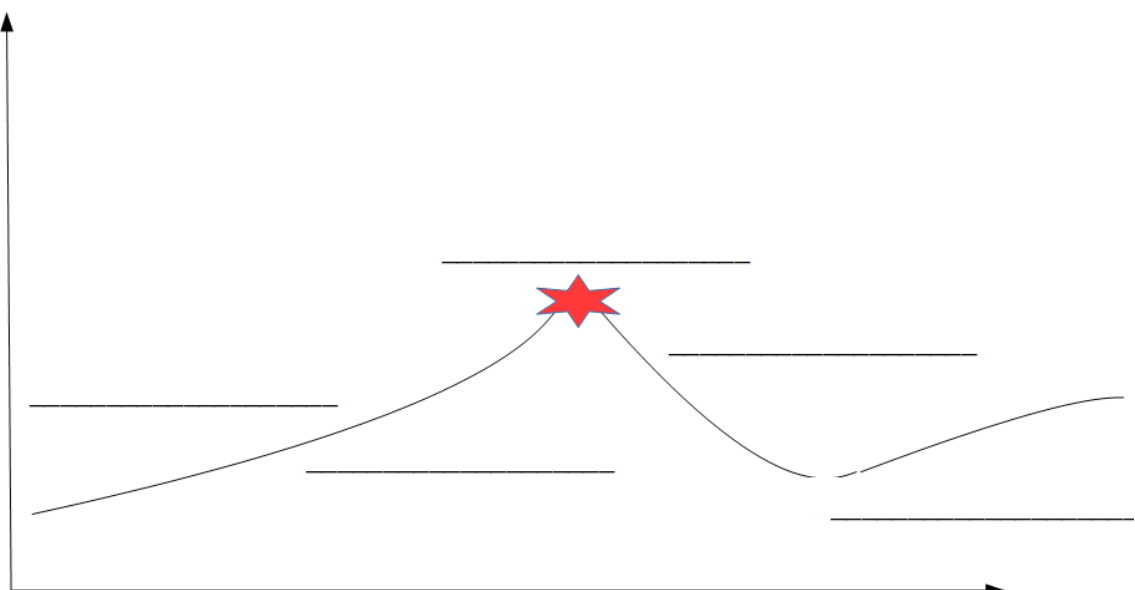
Rahan merkitys

- **tärkeimmät tehtävät: vaihdon väline, arvon mitta, arvon säilyttäjä**
- rahan arvo perustuu ennen kaikkea **luottamukseen**
- **korko = korvaus/hinta, jonka velan antaja haluaa vastineeksi lainasta**
 - erilaisia korkoja (esim. euribor-korko, prime-korko, kiinteä korko, marginaalikorko)
 - korkotaso vaihtelee, koska rahan kysyntä ja tarjonta vaihtelevat => **raha on siis tavallaan hyödyke**
 - **talouden ongelmat ja kriisit vaikuttavat kysyntään ja tarjontaan**
- rahoitusmarkkinat = raha liikkuu säästäjiltä rahoitusta tarvitseville, rahan välittämisestä yritetään myös saada tuottoa

Rahoitusmarkkinat kriisissä

- viimeisin **rahoitusmarkkinakriisi** alkoi USA:sta ja sai aikaan maailmanlaajuisen laman => n. 50 miljoonaa työtöntä
- taustalla **subprime-asuntolainat**, joita oli annettu vähävaraisille amerikkalaisille
- subprime-lainoista oli tehty monimutkaisia sijoituspaketteja, joiden tuotto oli hyvä, mutta riskit suuret
- liian suuret lainat johtivat maksuvaikeuksiin, lainoja ei enää pystytty hoitamaan, pankit menettivät rahansa => kupla puhkeaa
- rahoituslaitosten tappiot kasvoivat ja moni ajautui konkurssiin => **luottamuspuola** => valtiot päätyivät lopulta pelastamaan rahoituslaitoksia julkisilla varoilla

Talouden ja luottojen kasvu

Euroopan velkakriisi

- finanssikriisiin tuoma taloudellinen lama ja epävarmuus vaikutti suoraan **Euroopan velkakriisiin**
- monet Euroopan taloudet olivat pahasti velkaantuneita, esim. Espanja, Kreikka, ja Portugali
- Kreikassa tilanne kärjistyi pahimmin, taustalla mm. yli varojen eläminen, vientiteollisuuden heikkous, tilastojen väärentäminen
- Kreikkaa on autettu mm. hätärahoituksella ja velkoja leikkaamalla => pelko Kreikan maksukyvyttömyydestä ei ole kuitenkaan juuri vähentynyt
- Saksa on ollut suurin Kreikan velkakriisin maksaja
- eurokriisiä ei ole vielä lopullisesti ratkaistu => tavoitteena on pitää yllä luottamusta ja estää ylivelkaantumista => yhtenä keinona mm. pankkiunioni, jossa pankkeja valvotaan entistä tarkemmin

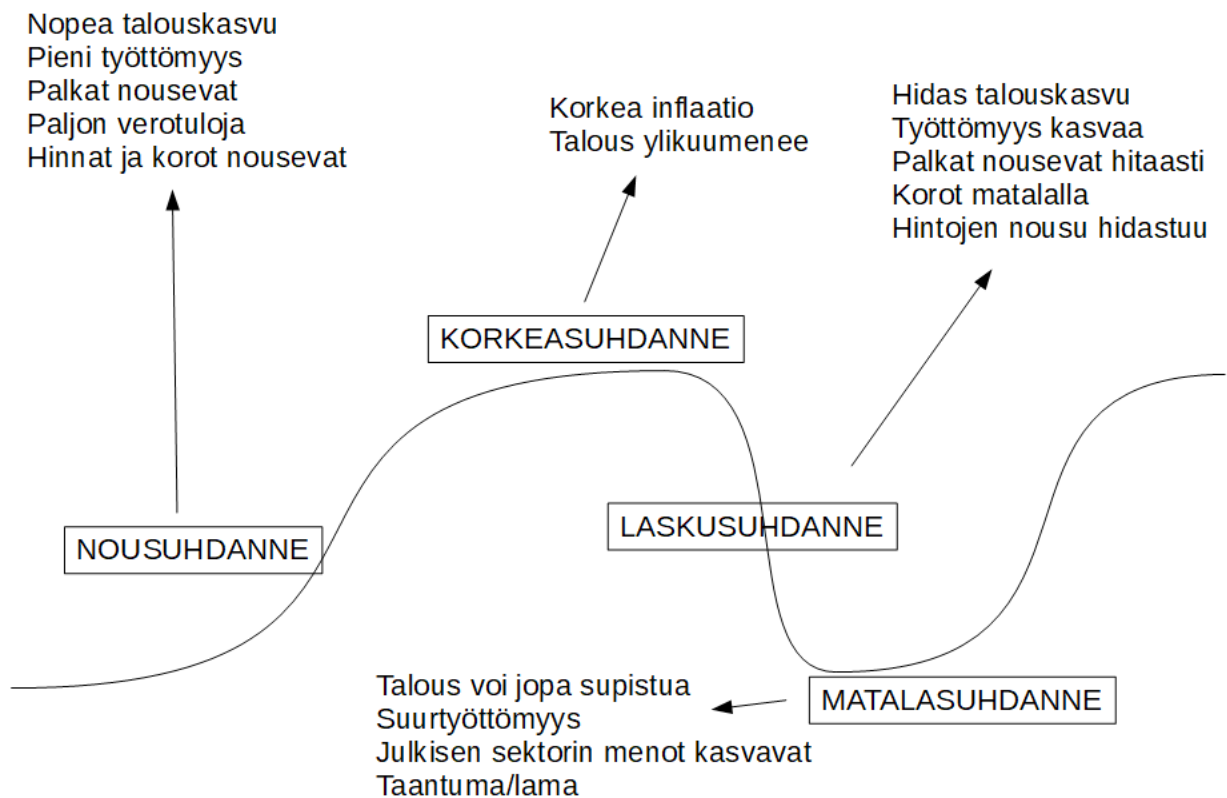
Sijoittaminen

- **sijoittamiseen liittyy aina riski, mitä suurempia tuottoja haluaa, sitä suurempaa riskiä täytyy pystyä sietämään**
- **pörssi = paikka, jossa arvopapereita myydään ja ostetaan**
 - osakekurssit paljastavat sijoittajille, miten yrityksillä menee
 - pörssiin listautuminen mahdollistaa suuremman rahoituksen saamisen
- **erilaisia sijoituskohteita**
 - **yrittäjän osake (= osuus osakeyhtiöstä) => arvonnousu, osingot ja osakeannit, osakkeen hintaan vaikuttavat monet tekijät**
 - **sijoitusrahastot => "salkku", joka sisältää useita sijoituskohteita**
 - **valuutat ja virtuaalivaluutat**
 - **metsä**
 - **taide**
 - **sijoitusasunto**
 - **pankkitalletukset**

V TALOUSELÄMÄN HÄIRIÖT JA NIIDEN KORJAAMINEN

Suhdannevaihtelut

- maailman valtiot ovat taloudellisesti riippuvaisempia toisistaan => suhdannevaihtelut vaikuttavat kansainvälisesti (esim. 2008 finanssikriisi)

Inflaatio ja deflaatio

- **inflaatio** = hintojen nousu => samalla rahalla saa ostettua vähemmän hyödykkeitä kuin aikaisemmin
 - taustalla voi olla esim. kasvanut kysyntä, kasvaneet kustannukset tai palkkojen nousu
 - inflaation vaikutukset mm. kulutusmahdollisuuksien heikentyminen (etenkin pienituloisilla), laskee kilpailukykyä, syö säästöjä
 - **tavoiteltava inflaatiotaso on noin 1-2%**, hyperinflaatiossa hinnat voivat nousta tuhansia prosentteja vuodessa
- **deflaatio** = hintojen lasku => samalla rahalla saa ostettua enemmän hyödykkeitä kuin aikaisemmin
 - hintojen lasku vähentää kulutusta kun kuluttajat jäävät odottamaan hintojen laskua entisestään => koko kansantalous pahimmillaan seisahtuu

Työttömyys

- **työttömyysaste** = kuinka monta prosenttia työikäisestä (15-74-vuotiaat) ja työtä hakevasta työvoimasta on työttömänä
 - pitkäaikaistyötön = yli vuoden ajan työttömänä ollut henkilö
 - nuorisotyötön = alle 25-vuotias työtön henkilö
- **työllisyysaste** = kuinka suuri osa 15-64-vuotiaista on töissä
 - työllisyysastetta laskevat mm. _____, _____, _____ ja _____
- **eri syistä johtuvaa työttömyyttä**
 - suhdannetyöttömyys (laskusuhdanteessa työntekijöitä vähennetään => yt-neuvottelut)
 - rakennetyöttömyys (usein taustalla teknologian kehitys tai globalisaatio)
 - kausityöttömyys (joillain aloilla työn määrä vaihtelee vuodenajoin)
 - kitkatyöttömyys (katkonaisten työsuhteiden välillä henkilö voi olla pienen aikaa työttömänä)
 - piilotyöttömyys (henkilöt, jotka eivät ole ilmoittautuneet virallisiksi työnhakijoiksi)
- **työvoimapula** = tilanne, jossa kaikkiin työtehtäviin ei löydy tekijöitä (maaseudulla pulaa lääkäreistä)

Talouden ongelmien korjaaminen

- **talouspolitiikka** = julkisen vallan toiminta, jolla ohjataan taloutta ja yritetään luoda kansalaisille hyvinvointia => tavoitteena talouskasvu ja työttömyyden pitäminen alhaalla
 - talouspolitiikasta päättävät mm. hallitus, kunnat ja Euroopan keskuspankki
 - talouspolitiikkaa rajoittavat mm. rakenteiden muuttamisen hitaus, valtion niukat voimavarat, päätösten monimutkaisuus ja Euroopan unioni
- **talouspolitiikan keinot:**
 - **finanssipolitiikka** = valtio kuluttaa, kun muut säästävät ja valtio säästää kun muut kuluttavat (keinoina mm. verotuksen säätely, elvyttäminen, investoinnit ja leikkaaminen)
 - **rahaspolitiikka** = noususuhdanteen aikana korkoja nostetaan, laskusuhdanteen aikana korkoja lasketaan (toimista vastaa Euroopan keskuspankki => ohjauskorko)
 - **tulopolitiikka** = eri alojen työehtospimuksista (esim. palkoista) sopiminen, pitäisikö palkat sopia paikallisesti yrityksissä vai keskitetysti työntekijä- ja työnantajajärjestöjen kesken?
 - **työttömyyden torjuminen** = ongelmina mm. työn korkea hinta, työntekijöiden ja työpaikkojen sijanti eri paikkakunnilla, työnteon huonot kannustimet ja kysynnän heikkeneminen